

NATION, NATION-STATE AND NATIONAL IDENTITY IN A EUROPEAN CONTEXT

Adrian Claudiu Stoica

Assoc. Prof., PhD, University Politehnica of Bucharest

Abstract: The concept of nation has evolved, but controversies over the definition, origin and age of nations still exist. Some historians consider that the nation was established during the Middle Ages, while others believe that the origin of nations can't be dissociated from the Modern Age. During this period the nation and the state were fused in a single entity, the nation-state, which became the great engine of progress. The state has made it its mission to strengthen national solidarity against former kinds of solidarity.

Keywords: nation, nation-state, national identity, culture, community.

Solidaritatea umana s-a manifestat sub multiple forme în evoluția societății, așa-numitele ”solidarități primare” manifestându-se sub forme diferite: solidaritatea familială, socioprofesională, etnolingvistică sau confesională. Conceptul de *natio*, termen de origine latină, cuprindea în Evul Mediu o colectivitate grupată conform unor criterii social-politice, conferind individualitate unui grup cu referire la poziția sa socială. Istoria a înregistrat momente când solidaritatea social-politică s-a suprapus pe o serie de solidarități primare, însă până în epoca modernă acestea au fost sporadice. În epoca migrațiilor, a contribuit decisiv la instituirea statutului social-politic, dar după sedentarizare și creștinare criteriul etnolingvistic a trecut în plan secund. De altfel, solidaritatea etnolingvistică a avut un caracter fluctuant până în secolul al XIX-lea. „Momentul Ioana d' Arc” a putut fi apreciat în istoriografia franceză ca fiind prima manifestare a „conștiinței naționale franceze”. De fapt, rezistența provincială franceză s-a manifestat cu vigoare până în secolul al XIX-lea¹.

Nu există un consens referitor la definirea și vechimea națiunilor. Unii istorici caută originea națiunilor în Evul Mediu sau chiar în Antichitate, în timp ce o altă categorie de analiști, bazându-se pe argumente mai solide, sunt de părere că originea națiunilor este strâns legată de procesul de modernizare produs în epoca modernă². Interpretările referitoare la definirea națiunilor au fost de asemenea divergente. Anthony D. Smith consideră că națiunea cuprinde o populație caracterizată printr-o serie de elemente comune: o cultură, o mitologie, o istorie comune, care deține un teritoriu și de o economie proprie iar populația beneficiază de o serie de

---

¹ Adrian-Claudian Stoica, *Europa la apogeu: o viziune istorică asupra lumii moderne europene*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2015, pp. 183-184. V. și Mirela Luminița Murgescu, Bogdan Murgescu, *Conștiința națională ca formă de solidaritate umană*, în vol. „Identități colective și identitate națională. Percepții asupra identității în lumea medievală și modernă”, Editura Universității din București, 2000, pp. 10-13.

² Sorin Mitu, *Controversa istoriografică referitoare la națiune, între știință și ideologie*, în *Națiune și europenitate: In honorem magistri Camili Mureșanu*, vol. îngrijit de Nicolae Edroiu, Susana Andrea, Șerban Turcuș, București, Editura Academiei Române, 2007, p. 436.

drepturi și trebuie să ducă la îndeplinire o serie de obligații³. De asemenea, în definirea națiunii s-a pus accentul pe sentimentul de apartenență la o anumită comunitate care întrunea o serie de caracteristici comune: aceeași limbă, etnie sau religie, un trecut istoric asumat, interese proprii economice sau geopolitice⁴. Acest concept mai poate include și invocarea unor drepturi considerate a fi istorice asupra unui teritoriu și apărarea sa în numele acestui deziderat ca și manifestarea unui spirit de emulație în raport cu alte națiuni⁵.

John Stuart Mill se raporta la o istorie comună și la voința unei comunități de a o împărtăși. Evocând aceeași importanță a trecutului istoric, Ernest Renan că acesta deține un rol capital, dincolo de etnie, limbă sau religie⁶.

Apariția conștiinței naționale s-a produs după mijlocul secolului al XVIII-lea și în secolul al XIX-lea, perioadă în care solidaritatea sociopolitică s-a suprapus pe solidaritatea etnolingvistică în detrimentul vechilor solidarități⁷. Din secolul al XIX-lea a câștigat teren ideea organizării națiunii pe plan politic, pe care M. S. Anderson o considera „forma naturală și inevitabilă de organizare politică pe scară largă”⁸.

În ceea ce privește definirea națiunii moderne, analiștii consideră că aceasta trebuie să se refere la apariția unui stat suveran, a limbilor naționale și a unei piețe interne, precum și la cristalizarea unei identități istorice și culturale proprii. În plus, unii istorici consideră că națiunea modernă nu poate fi disociată de adoptarea democrației și proclamarea egalității cetățenilor în fața legii⁹.

Epoca Luminilor a adus cu sine un paradox: pe de o parte, era invocată Europa „fără frontiere”; concomitent erau popularizate elemente ale conceptului modern de națiune. Jean-Jacques Rousseau considera că națiunea trebuie să fie rezultatul voinței împărtășite a cetățenilor săi. În lucrarea *Ideea despre filosofia istoriei umanității* (1784 – 1791), Johann Gottfried Herder făcea referiri la o lume a națiunilor independente, indiferent de mărimea lor.

Uneori centralizarea teritorială a condus la apariția unei conștiințe naționale propriuzise, unificarea spațială anticipând unificarea în imaginar¹⁰. Franța a cunoscut o centralizare teritorială timpurie care a condus la apariția treptată a conștiinței naționale franceze, pe măsură ce separatismele locale s-au mai diminuat. Pe de altă parte, manifestarea conștiinței naționale a putut conduce la unificarea teritorială în cazul Germaniei, Italiei sau României, pentru a da doar câteva exemple. În Franța sau Anglia, state care au cunoscut o centralizare timpurie, executivile au făcut eforturi pentru omogenizarea lingvistică și culturală precum și crearea unei istorii naționale¹¹.

După cum am văzut, solidaritatea umană a cunoscut forme variate de manifestare odată cu evoluția societății. Conceptul de națiune a înregistrat o transformare continuă, căpătând o accepțiune modernă cuprinzătoare în secolul al XIX-lea. Din secolul precedent solidaritatea

³ V. Anthony D. Smith, *Nationalism and Modernism*, London and New York, Routledge, 1998; *The Nation in History: Historiographical Debates about Ethnicity and Nationalism*, Hanover, University Press of New England, 2000; *National Identity*, London, Penguin, 1991, p. 14.

⁴ Mihai Milca, *Identitate românească și europeană*, București, Editura Ager, 2005, p. 19.

⁵ *Ibidem*, p. 17.

⁶ *Ibidem*, p. 19.

⁷ Mirela Luminița Murgescu, Bogdan Murgescu, *op. cit.*, p. 13.

⁸ M. S. Anderson, *The Ascendancy of Europe*, New York, Longman Group Limited, 1985, p. 204.

⁹ V. Dominique Schnapper, *La Communauté des citoyens. Sur l'idée moderne de nation*, Paris, 1994; Benedict Anderson, *Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*, Londra 1983; Anne-Marie Thiesse, *La Création des identités nationales. Europe XVIII-XX siècle*, Paris, 1999.

¹⁰ Lucian Boia, *Occidental: o interpretare istorică*, București, Humanitas, 2007, p. 166.

¹¹ Adrian-Claudiu Stoica, *op. cit.*, p. 187.

social-politică s-a suprapus pe solidaritatea etno-lingvistică, fapt care a condus la cristalizarea conștiinței naționale. În Europa Centrală și de Est, fieful marilor imperii, s-au individualizat trei etape care au contribuit la apariția națiunilor: participarea unui grup de intelectuali la studierea culturii, limbii și istoriei propriului popor; ulterior, un al doilea grup, al „patrioților”, a popularizat aceste idei; mai apoi, mișcarea s-a impus la nivelul comunităților. Acest proces a avut loc în spațiul german în secolul al XVIII-lea și în imperiile habsburgic, otoman sau rus în cel următor¹².

„Statul modern” a început să se edifice din secolele al XV-lea – al XVI-lea, prin transferul dinspre păturile privilegiate către monarhie a unor atribuții politico-militare în schimbul păstrării avantajelor economice și sociale. Statul modern incipient deținea un control limitat asupra cetățenilor săi, între rege și populație poziționându-se aristocrația, care de cele mai multe ori decidea pe plan local după bunul plac. Cu toate acestea, statul modern a supraviețuit datorită adeziunii populare, nu utilizând coerciția. Bossuet, marele teoretician al monarhiei absolute, susținea în 1697 că „Dumnezeu i-a investit pe regi ca miniștri ai săi și domnește prin ei asupra popoarelor”¹³.

Încă din secolul al XVII-lea, în Anglia se considera că opinia publică reprezintă o forță de care trebuie să se țină seama. Ca urmare, încrederea acesteia trebuia câștigată, convingând-o că ierarhia existentă reprezintă voința divină și se caracterizează prin corectitudine și legitimitate. Menirea sistemului patronat de monarh era de a institui prosperitatea poporului, numai nesocotirea rânduielilor stabilite de la centru determinând derapajul către inechitățile sociale¹⁴.

În epoca modernă, națiunea și statul au fuzionat, devenind o singură entitate. Viziunea modernă asupra statului presupune existența unei națiuni care constituie „expresia suveranității poporului organizat în stat”. Statul reprezintă națiunea alcătuită din cetățeni¹⁵.

Coeziunea oferită de suportul ideologic al regatelor de drept divin a slăbit în intensitate fiind înlocuită cu un nou tip de coeziune. Aceasta avea un caracter profan și a condus la constituirea unui cult laic, bazat pe fidelitatea și respectul față de patrie. În vederea creării acestei coeziuni, o serie de elemente au fost fabricate (drapelul sau imnul național). Executivile din state naționale au luat măsuri pentru crearea unei piețe naționale și a unui învățământ controlat de stat. A fost fabricată o mitologie națională, în cadrul acestui demers școala având un rol decisiv prin promovarea unei istorii, a unor valori culturale și a unei limbi comune. La sedimentarea coeziunii au contribuit, de asemenea, justiția și închisoarea, care au permis impunerea unei legislații naționale și asigurarea ordinii. Ideea de înnoire a fost mult invocată, fiind puse în contrast, pe de o parte, necesitatea dezvoltării economice oferite de statul națiune, iar pe de altă parte opoziția conservatoare a structurilor conservatoare. Revoluția agricolă și Revoluția industrială au contribuit la disoluția legăturilor regionale.

Ernest Gellner consideră că statul națiune a determinat apariția identității naționale, inventând un trecut istoric comun. Prin măsurile adoptate de la centru a contribuit la omogenizarea societății, creând o identitate de tip național în timp ce diferențele sociale s-au accentuat¹⁶.

---

¹² Patrick J. Geary, *Mitul națiunilor: originile medievale ale Europei*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2007, p. 60.

¹³ Apud Henri Brémond, *Bossuet, Textes choisis et commentaires*, Paris, Ed. Plon 1913, p. 97.

¹⁴ Adrian-Claudiu Stoica, *op. cit.*, p. 189.

¹⁵ Mihai Milca, *Identitate românească și europeană*, București, Editura Ager, 2005, p. 17.

¹⁶ Apud Grete Tartler, *Identitate europeană*, București, Editura Cartea Românească, 2006, p. 68.